

Praha 3. 12. 2002

58

Výběrové šetření o zdravotním stavu české populace (HIS CR 2002) - Spotřeba alkoholu (VI. díl)

V této aktuální informaci bude pozornost věnována dalšímu aspektu ovlivňujícímu zdravotní stav jedince, a to alkoholu a jeho spotřebě. Nadměrná spotřeba alkoholu může mít za následek zvýšenou pravděpodobnost výskytu některých druhů onemocnění, jako např. cirhózy jater, některých druhů rakoviny či hypertenze. Jsou však zmiňovány i pozitivní účinky alkoholu (zejména při jeho nízké konzumaci), a to v souvislosti s některými onemocněními srdce.

V šetření HIS CR 2002 byly otázky zjišťující spotřebu alkoholu upraveny v souladu s výsledky testovacího šetření EUROHIS 2001. Proto nejsou informace o spotřebě alkoholu získané z šetření HIS CR 2002 s předchozími šetřeními srovnatelné ve všech parametrech.

Respondenti byli v tomto šetření dotazováni na:

- Dobu uplynulou od poslední konzumace alkoholu
- Množství a četnost konzumace alkoholu v posledních 4 týdnech (pouze u osob, které v tomto období alkohol konzumovaly)
- Nadměrnou konzumaci alkoholu (počet dní v opilosti v posledních 4 týdnech)

Podle doby uplynulé od poslední konzumace alkoholu byli respondenti rozděleni do čtyř skupin: konzumovali alkohol během posledního týdne, konzumovali alkohol před 1 - 4 týdny, konzumovali alkohol před více než 4 týdny, celoživotní abstinenti.

Během posledního týdne konzumovaly alkohol přibližně 2/3 mužů a více než 1/3 žen. Celkem konzumaci alkoholu během posledních 4 týdnů uvedlo přibližně 80 % mužů a více než 50 % žen. Pouze 7 % mužů a téměř 20 % žen jsou celoživotními abstinenty. Ve srovnání s předchozím šetřením nedošlo v tomto rozložení k významným změnám. Z hlediska pohlaví je patrné, že struktura mužů a žen podle doby poslední konzumace se liší, tato skutečnost byla rovněž potvrzena statistickým testem (Chí - kvadrát test, 5% hladina významnosti). U mužů je patrný výrazně vyšší podíl respondentů konzumujících alkohol v posledním týdnu, mezi ženami je naopak více těch, které alkohol nikdy nekonzumovaly. Rovněž závislost doby poslední konzumace alkoholu na věku byla potvrzena u mužů i u žen statistickým testem (Chí - kvadrát test). U obou pohlaví je nejvyšší podíl osob s častou konzumací alkoholu ve věkové skupině 35 - 44 let, v této věkové kategorii byl rovněž nízký podíl celoživotních abstinentů. Nejvíce mužů abstinentů bylo, shodně jako v předchozím šetření, ve věkové skupině 15 - 24 let, u žen bylo nejvíce abstinetek ve věku nad 75 let.

Respondenti podle konzumace alkoholu

Věk	Struktura respondentů v %						
	podle termínu poslední konzumace alkoholu				podle týdenní spotřeby alkoholu (v dávkách 12g)		
	poslední týden	před 1-4 týdny	před více než 4 týdny	celoživotní abstinent	0-1,9	2,0-21,9 (m) 2,0-14,9 (ž)	22+ (m) 15+ (ž)
	muži						
celkem	68,6	12,7	11,7	7,0	34,7	53,0	12,3
15-24	54,8	19,1	12,9	13,3	44,4	49,4	6,3
25-34	74,9	12,3	7,6	5,2	28,1	61,9	10,0
35-44	79,3	9,5	6,5	4,7	20,8	58,9	20,2
45-54	74,2	11,0	10,5	4,3	29,3	55,3	15,4
55-64	71,9	8,2	14,0	5,8	36,8	48,5	14,6
65-74	61,5	17,4	14,7	6,4	42,2	47,7	10,1
75+	55,4	7,1	28,6	8,9	58,9	32,1	8,9
	ženy						
celkem	36,1	17,1	27,0	19,8	78,0	19,2	2,8
15-24	32,0	28,2	19,9	19,9	78,9	17,6	3,4
25-34	45,1	17,9	24,8	12,2	73,9	23,3	2,9
35-44	52,1	17,8	19,0	11,0	65,8	29,8	4,3
45-54	40,2	16,7	29,1	14,1	75,1	21,9	3,0
55-64	34,7	13,1	27,6	24,6	80,3	16,7	3,0
65-74	20,8	12,1	36,2	30,9	88,6	10,7	0,7
75+	14,7	8,3	38,5	38,5	90,8	8,3	0,9

Osoby, které uvedly konzumaci alkoholu v posledních 4 týdnech, byly dále dotazovány na počet dní (z posledních 28), po které konzumovaly určitý druh alkoholu (pivo, víno, destiláty a aperitivy). Pokud uvedly, že daný druh alkoholu konzumovaly alespoň v 1 dni, byla jim položena otázka, kolik tohoto alkoholu v průměru v jednom dni konzumace vypijí. Ze získaných údajů byly vypočítány následující ukazatele:

Spotřeba jednotlivých druhů alkoholu

Druh alkoholu	% respondentů kteří konzumovali daný druh alkoholu v posledních 4 týdnech		Průměrný počet dnů pití daného druhu alkoholu během posledních 4 týdnů		Množství spotřebovaného alkoholu během posledních 4 týdnů *	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
Pivo	70,6	21,9	8,3	1,3	19,9	2,0
Víno	25,8	34,9	1,3	1,4	4,6	4,5
Destiláty	24,9	13,6	1,3	0,5	3,2	1,1
Aperitivy	3,3	5,5	0,1	0,1	0,1	0,2

* množství je udáváno v následujících jednotkách: pivo - počet půllitrů, víno - počet 1 dcl skleniček, destiláty - počet 0,5 dcl skleniček, aperitivy - počet 1 dcl skleniček

Nejvíce konzumovaným nápojem, jak se dalo předpokládat, v posledních 4 týdnech bylo pivo. Tento druh alkoholu konzumovaly více než 2/3 všech dotázaných mužů a 1/5 žen. U všech sledovaných druhů alkoholu byly potvrzeny signifikantní rozdíly v podílu konzumentů mezi muži a ženami. Pivo a destiláty konzumovalo více mužů, naopak víno a aperitivy konzumovalo více žen.

Muži konzumovali pivo v průměru 8x měsíčně, tedy až 6x častěji než ženy (počet dnů pití daného druhu alkoholu), destiláty konzumovali 2,5x častěji než ženy. V jednom měsíci vypili muži téměř 20 piv, ženy pouze 2 piva. Víno konzumovaly častěji ženy než muži, celkové množství vypitého vína však bylo u obou pohlaví téměř stejné, ženy tedy pijí víno častěji, ale v menších dávkách. Rozdíly v počtu dnů konzumace daného druhu alkoholu a ve spotřebovaném množství mezi muži a ženami byly potvrzeny jako signifikantní pouze u piva a destilátů (testováno ANOVA testem na 5 % hladině významnosti).

Spotřebované množství alkoholu během posledních 4 týdnů odpovídalo běžné spotřebě v posledním roce u 82,9 % mužů a 78,8 % žen, 7,9 % mužů a 12,9 % žen uvedlo, že konzumace alkoholu v posledních 4 týdnech byla vyšší než je jejich běžná spotřeba.

Na základě údajů o počtu dnů konzumace alkoholu a množství spotřebovaného alkoholu v jednom dni konzumace byl vypočítán ukazatel průměrné týdenní dávky alkoholu (PTDA). Pro jeho výpočet bylo nutné spotřebu jednotlivých druhů alkoholických nápojů přepočítat na jednotnou dávku čistého alkoholu. Ta byla stanovena na základě podkladů WHO takto: 1 dávka = 12 g ethanolu (96 %), což odpovídá přibližně 33 cl piva, 13 cl vína, 3 cl destilátů a 12 cl aperitivu. Běžné míry alkoholu byly přepočítány na jednotnou dávku (12 g) takto :

0,5 l piva = 1,515 dávky

1 dcl vína = 0,769 dávky

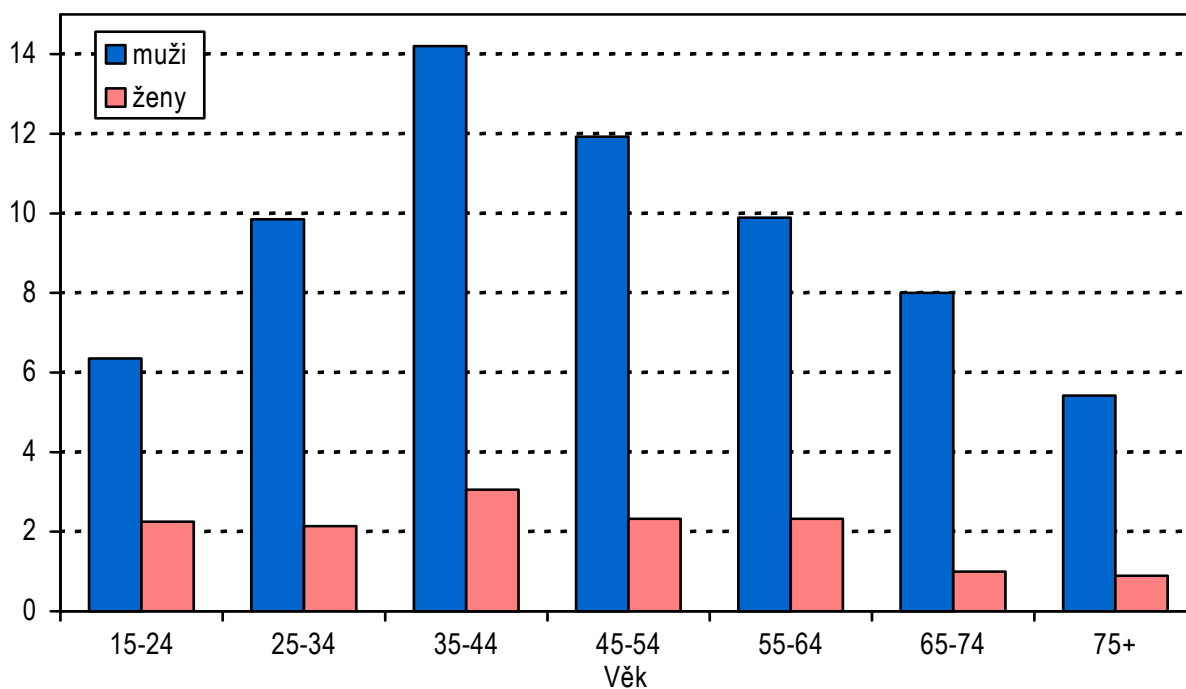
0,5 dcl destilátu = 1,667 dávky

1 dcl aperitivu = 0,8335 dávky

Ukazatel PTDA byl vypočítán z těchto přepočítaných údajů o průměrné denní spotřebě v dávkách (12 g ethanolu) a průměrného počtu dní konzumace alkoholu během týdne, a to jako součet za všechny druhy alkoholu. Tento ukazatel tedy charakterizuje celkovou spotřebu alkoholu během jednoho týdne. Podle hodnoty PTDA byli respondenti rozděleni do 3 skupin: při hodnotách PTDA z intervalu 0 - 1,9 se jednalo o abstinenta, resp. výjimečného konzumenta alkoholu, při PTDA 2 - 21,9 u mužů, resp. 2 - 14,9 u žen se jednalo o přiměřeného konzumenta, při hodnotách PTDA vyšších než 22 u mužů, resp. než 15 u žen se jednalo o nadměrného konzumenta alkoholu.

Tabulka rozložení respondentů podle konzumace alkoholu (viz výše) prezentuje zastoupení respondentů v těchto kategoriích podle věku a pohlaví. Více než 1/3 mužů a 3/4 žen konzumovaly alkohol výjimečně nebo vůbec ne. Naopak nadměrně konzumovalo alkohol 12 % mužů a téměř 3 % žen. Rozdíly v rozložení mezi muži a ženami byly potvrzeny jako statisticky významné (testováno Chí - kvadrát testem). Signifikantní byla rovněž závislost rozložení respondentů podle spotřeby alkoholu na věku (testováno Chí - kvadrát testem). Nejvíce abstinentů bylo u mužů i u žen zaznamenáno ve věku nad 75 let, nejvíce nadměrných konzumentů pak ve věkové kategorii 35 - 44 let. Průměrný týdenní počet dávek čistého alkoholu činil u mužů 9,8, u žen 2,1 a byl nejvyšší rovněž ve věkových skupinách 35 - 44 let (viz následující graf).

Průměrná týdenní spotřeba alkoholu (v dávkách 12g)

Z hlediska vzdělání byly signifikantní rozdíly v průměrné spotřebě alkoholu (na základě ukazatele PTDA) potvrzeny pouze u žen, u mužů nikoliv. U žen je patrné, že s rostoucím vzděláním se spotřeba alkoholu zvyšuje. Průměrný týdenní počet dávek u žen se základním vzděláním činil 1,7, zatímco u žen s vyšším vzděláním představovala tato hodnota téměř 3 dávky alkoholu. Po věkové standardizaci se hodnota průměrného týdenního počtu dávek u mužů se základním vzděláním zvýšila a představovala tak nejvyšší hodnotu, rozdíly však nebyly potvrzeny jako signifikantní. U žen se hodnota PTDA ve skupině se základním vzděláním rovněž zvýšila, nejvyšší spotřebu však vykazovaly stále ženy s vyšším vzděláním.

Z hlediska ekonomické aktivity byly signifikantní rozdíly mezi zaměstnanými a nezaměstnanými pouze u mužů. Nezaměstnaní muži vykazovali vyšší spotřebu alkoholu (PTDA) než zaměstnaní muži, a to i po věkové standardizaci. U žen nebyly rozdíly statisticky významné.

Z hlediska rodinného stavu byla nejvyšší spotřeba alkoholu zaznamenána u rozvedených a ovdovělých mužů a svobodných žen, rozdíly však byly signifikantní pouze u mužů. Po věkové standardizaci se však spotřeba alkoholu u svobodných mužů mírně zvýšila a rozdíly již nebyly statisticky významné.

Rozdíly v průměrné spotřebě alkoholu podle velikostní skupiny obce nebyly u mužů ani u žen statisticky významné. Ani podle výše příjmu nebyly u mužů zaznamenány výrazné rozdíly ve spotřebě alkoholu, u žen se s rostoucím příjmem spotřeba alkoholu zvyšovala. Tato skutečnost platila i po věkové standardizaci a byla potvrzena ANOVA testem.

O nadměrné konzumaci alkoholu vypovídají poslední dvě otázky. Respondentům, kteří pili v posledních 4 týdnech, byla položena otázka na počet dnů (z možných 28), po které pili tak, že byli opilí. Alespoň jeden den v opilosti uvedlo 17,6 % mužů a 7,0 % dotázaných žen. Průměrný počet dnů v opilosti (z těch, kteří byli alespoň 1x opilí) byl u mužů 3,1 dne, u žen 2,3 dne, rozdíl mezi oběma pohlavími však nebyl potvrzen jako statisticky významný. Všem respondentům (s výjimkou celoživotních abstinentů) pak byla položena

otázka, zda bylo v životě období, kdy jim konzumace alkoholu překážela v práci nebo doma. Na tuto otázku odpovědělo kladně 5,6 % mužů a 2,9 % žen.

Z výsledků šetření je patrné, že muži mají vyšší spotřebu alkoholu než ženy. Nejvyšší spotřebu vykazují osoby ve středním věku, nejnižší je spotřeba u osob ve věku 15 - 24 a 75 a více let. Nejčastěji konzumovaným nápojem je u mužů pivo, u žen víno. Rizikovou skupinou populace, zatíženou nadměrným konzumem, jsou především nezaměstnaní muži středního věku, ale i vysokoškolsky vzdělané ženy s vyšším příjmem.

Je však nutné si uvědomit, že výsledky šetření mohou být značně zkreslené. Je pravděpodobné, že jednotlivé skupiny populace vypovídají o své spotřebě alkoholu více či méně pravdivě, zejména respondenti s vysokou spotřebou alkoholu mají tendenci své výpovědi upravovat ke společensky přijatelným hodnotám.

Vypracovala: Bc. Šárka Daňková